

A Hofgreff-énekeskönyv dallamai

(Kolozsvár, vsz. 1553)

KÖZZÉTESZI:

SZABOLCSI BENCE.

Megjegyzés: A közlésben időrendi sorrendet követünk, amennyire az a Hofgreff-gyűjtemény énekeinél megállapítható. Minthogy az eredeti dallamok egyértelműen olvashatók, fotografikus hasonmásuk és átíratuk közlése nem látszott szükségesnek. Ezért itt csupán pontos másukat adjuk, men-
 zurális hangjegyekkel, szövegeik eredeti helyesírásával, anélkül, hogy az eredeti sortörésre figyelemmel lennénk. Módosítójelek használatában a leg-szükségesebbekre szorítkozunk; a kótasor felett, zárójelben álló # vagy b a közlőtől való s érvényessége bizonytalan. Az egyes dallamok felett baloldalon az eredeti cím, jobboldalt a Hofgreff-gyűjtemény akadémiai példányának (jelzete: RMI O. 211) megfelelő lapszáma olvasható. Ahol az eredetiben ugyanegy dallam szerepel két különböző szöveg élén, ott a dallam fe-
 lett mindkét címet, alatta mindkét szöveg első strófáját közöljük, el-sőbbséget adva a korábbi, tehát valószínűleg kezdettől fogva a dallam-hoz tartozó szövegnek. Rövidítések: RMKT = Régi Magyar Költők Tá-
 ra; Mátray = Mátray Gábor: Történeti, bibliai és gúnyoros magyar énekek dallamai a XVI. századból 1859; RMK = Szabó Károly „Régi Magyar Könyvtár“ c. bibliográfiai műve.

1.

MIKEPPEN AZ WR ISTEN ISRAELNEC NEPET EGIP- tombol es hafonlo keppen az magyarokat Szithiabol kihobta

Farkas András.
 1538.
 M 3 b) [36.1]

Ier-be em-le-ke-zönc az ó-rök If-ten-nec,
 chu-da-la-tos nagy ha-tal-maf-fa - ga - rol
 mellyel Bi-ty-a - bol re-gi magya-ro - kat

Jaczkó és Gál metszése és nyomása Budapest, Ó.u. 2.

io ma-gyar or-fa-g - ba il - lyen kép-pen ki - ho - za

mind re - gen ki - ho - za az fi - do ne - pe - ket

fa - ra - ho ki - ral - nac mar - ka - bol ün - se - ge - ből.

RMKT. II. 13. Mátray 16-17. — Farkas András éneke külön is megjelent Krakóban (1538), de ennek a kiadványnak ma egy példánya sem ismeretes és dallamát, mely itt-ott eltér a fent közölttől, csak Cornides Dánielnek 1770. táján készült kéziratos másolatából (M. Tud. Akad. kézirattára: Misc. hist. ex coll. Cornides Danielis, Tört. 4-r. 38. 55b l.) rekonstruálhatjuk. A dallam élén a másolatban olvasható altkulcs helyett helyesen tenorkulcsnak s egy *b* előjegyzésnek kell állania, vége pedig a fent közölt dallam zárlatával szemben a 16-17. században általánosan szokásos dór-frig zárlatcserét mutatja. (v. ö. 2. es 9. sz.):

CRONICA DE INTRODUCTIONE SCYTTARVM IN VNGARIAM ET
JVDEORVM DE AEGYPTO.

1a)

Ier-ze em-le-kez-zünk az ö-rök If-ten-nek cin-da-la-tos

nag ha-ta-mal-sa-ga-rol melyuel Szi-ti-a-bol, re-gy ma-

gya-ro-kat yo magyar or-fa-g-ba oli-an mo-dő ky ho-za,

mint ré-gen ki ho-za az Sy-dó ne-pe-ket

Fa-ra-hó kj-ral-nak mar-ca-bol yn-fé-gé-ből.

Mátray 6-7. — Nótául idézi Fekete Imre „Sámuel, Saul és Dávid”-ja 1546-ban (RMKT. II. 346.)

2.

AZ DRAGA ES ISTENFELŐ VITEZ GEDE-
onrol Bép Hiftoria.
Iudicum 6.

Batizi András
1540.
[Q 2 a] - Q 2 b) [65-66.1]

Re - gen ez va - la mi - kor Ie - fus V - runc
az em - be - ri telt - ben még meg nem ie - lent va - la,
á fi doc va - la - nac If - ten - nec ne - pe - ij
ó - ket az If - ten ol - tal - maz - za va - la.

RMKT. II. 74. Mátray 18-19. Változata egy másik Batizi-féle ének (Izsák pátriárka házasságáról) dallamának; l. a 9. sz. Nótául idézi Bogáti Fazekas Miklós 127. zsoltára, melynek strófászerkezete: 12-13-12-13.

3.

AZ ISTENFELŐ SV-
SANNA ASZSZONNAC
HISTORIAIA. Daniel. 13.

Batizi András
1541.
Aa 4 (sztlan) a) [317.1]

Da - ni - el est ir - ia min - den meg - hal - gal - sa,
egy fi - do le - an - rol ki - nec iam - bor - fa - ga,
chu - da - la - tos va - la min - den iam - bor - fa - ga,
es If - ten - nel va - la tel - lyes bi - zo - dal - ma.

RMKT. II. 81. Mátray 46-47.

4.

AZ ILYES PROPHE-
TAROL ES ACKAB KIRA-
lyrol valo Hiftoria.

3. Reg. 16.

Csükei (Csikei) István
1542.

f 4 (sztlan) a) [173.1.]

Sok ki-ra-lyok-nac ha-la-loc v-tan, Ac-kab ki-raly lőn ki-raly az v-tan,
ki az If-ten-nec nem-ja-ra ú-tan, de Baal If-ten-nec Bol-ga-la nyilván.

RMKT. II. 155. Mátray 26-27. V. 5. Pálóczi Horváth Ádám: Ötödfél-
száz Ének 1813. 44. sz., Bartók Béla: A magyar népdal. 1924. 209. sz. Rit-
musáról 1. Szabolcsi, Tinódi zenéje 1929. 10.

5.

DAVID KIRALYROL
ES BETHZABEA VRIASNAC
felefégeről valo Hiftoria.

2. Reg. 11.

Biai Gáspár
1544 (49?)
d 3a) [155.1.]

1)

Kro-ni-ka-kot re-gi-ek-ről kel maft ol-val-nunc,
es mi-ke-pen ha-da-koß-tac meg kel ta-nul-nunc,
re-gi-ek-nec i-ra-fok-rol bi-zont kel mondanunc.

RMKT. II. 251. Mátray 24-25.⁴⁾ A pauzára utaló jel kétségtől téves.
Az utolsó sor hang-ismétléssel számít.

6.

AZ ASVERVS KIRA-
LYROL ES AZ ISTENFE-
LŐ Hefther kiraly-
ne abonyrol valo Hiftoria.

Kákonyi Péter 1544.

AZ IGAZ KERESZTYE-
NEKNEC KEVES SZAMOKROL HARORV-
lagokrol es győzedelmekről
etc. 3. Reg. 16.^{*)}

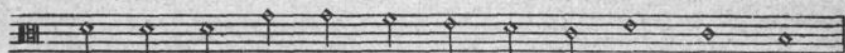
Sztárai Mihály 1549.

t 2a) [243.1.]

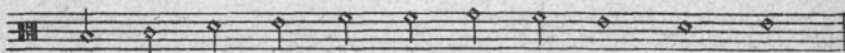
[g 2 b)]-g 3a) [179.1.]

Kákonyi: Re-gen ez va-la az ne-ves Per-ña-ban
Sztárai: Mof-tan em-le-kez-zünc az ke-ref-tye-nek-ről

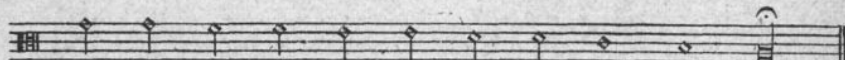
*) A cím alatt régi kéziratoss bejegyzés: Az en bezeddometti meg halgassatok. (Batizi András „Meglött és megleendő dolgoknak, teremtéstől fogva mind az ítéletig való história“ c. éneké-
nek [1544] kezdete. [RMKT. II. 95.1.] Dallamát a Hofgreff é. k. elveszett része foglalta magában.)

Bű - le - tet e - lőt ha - rom Baz hat - uan - hat - ban,
es ó tőr - ueny - be - li foc hi - tet - le - nek - ről,

az A - ue - rus va - la ki - raly - fa - ga - ban,
az Ak - hab ki - raly - rol hí - tetlen ki - raly - rol,

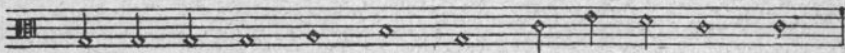
Ar - ta - xer - xes mas va - la or - ba - ga - ban.
II - lyes pro - phe - ta - rol I - ten embe - re - ről.

RMKT. II. 277. ill. V. 114. Mátray 36-37. ill. 28-29. A Sztárai-féle szöveg későbbi kelte s az a sajátossága, hogy a dallam 1, 3. és 4. sorában, a Kákonyi-féle szöveggel szemben, következetesen hangkettőzést kíván (vsz. a 9. hang megkettőzését); bizonyítja, hogy a dallam eredetileg inkább Kákonyi énekéhez, tehát egy 11-es sorokból álló szöveghez tartozhatott. Sztárai énekének önálló debreceni kiadásai (Hist. az sido Ahab királynak bálványozásáról 1574 stb.) nótául Ilosvai Pál apostolról szóló énekét (1564) idézik, melynek strófaszerkezete 3X12-13; Bornemisza énekeskönyvében és a Lipcsei kódexben viszont Dobai András „Utolsó ítéletről” szóló énekére (1540) utal Sztárai szövege; ennek strófa-alakja 4X12. Kákonyi énekét (mint 11-es sorokból álló dallamot) idézi nótául Bogáti Fazekas M. 8. zoltára; ugyanannak 140. zoltára Sztárai énekére (mint 12-es sorokból álló dallamra) utal. Változatát 1.8. sz. a.

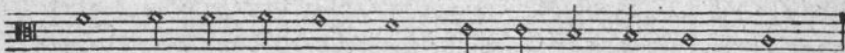
AZ ERŐS VITEZ SAM- 7. SOMROL MAS SZEP

HISTORIA, az Biraknac könyveből, 13. Cap.

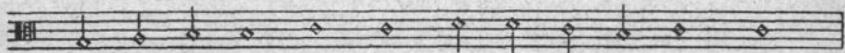
Kákonyi Péter.
[V₂]-V₂ b) [98.1.]

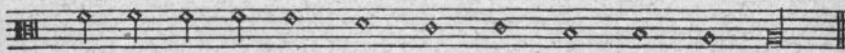
Soc e - rős vi - te - zec vol - tac ez vi - lag - ban,

mint az e - rős Hec - tor va - la az Tro - ya - ban,

Her - ku - les A - kij - les nagy Gő - rög - or - Bag - bā,

Bep if - fiu Fi - lo - tas Ma - ce - do - ni - a - bā.

RMKT. II. 289. Mátray 20-21.

AZ SZENT THOBIA-
NAC EGESZ HISTORIAIA

Az Szent Bibliából énekbe Berzetet.

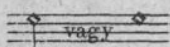
Székel Balázs

1546.

[13b]-14 (sztlan)a [213.1]

Ier - be em - le - kez - zünc mol - tan mij nagy dol - gok - rol,
 If - ten fi - a - ij - nac nagy be - kef - sé - gek - ről, es mij a - tya - inknac
 ő e - rős hi - tők - ről, hogy ne fe - let - kez - zünc fo - ha mij e - zek - ről.

4) Kiesett:

RMKT. II. 325. Mátray 30-31. L. a dallamról Kodály Zoltán: Árgirus nótája 1921. 11. Az első sor 10. hangja (a 9. megkettőzése) kétségkívül a szövegnek tett koncesszió; a dallam eredetileg tisztán 12-es sorokból álló szöveghez tartozhatott. Bizonyosság erre, hogy Szkárosi Horvát Andrásnak „Semmit ne bánkodjál“ kezd. szövege, mellyel 18. századi énekeskönyveinkben szerepel (1751-iki kolozsv. é. k. 423, 1761-iki kolozsv. é. k. 474-75, 1774-iki debr. zoltárfügg. 81. sz., 1778-iki debr. é. k. 436), valamint a „Segítségül híjuk az mennybeli Istent“ kezd. ének, melyet a kérdéses Szkárosi-szöveg régi nótajelzései melódiául idéznek: egyaránt 12-es sorokból állanak. Ha Temesvári János Béla királyról szóló históriás énekének (1571) nótajelzése (A Szt. Thobiasnac Notaiára) ide (és nem a 13. sz.-ra) utal, szintén tisztán 12-es sorokból állónak kívánja a dallamot. Az 1751-iki kolozsv. é. k.-ben (423. l.):

1)
 9a) SEMMIT NE BÁNKOD-JÁL KRIS-TUS (ZENT SE - re - ge; Mert nem árt - hat
 2)
 né - ked fen - ki gyűlö - l - sé - ge: No - ha e' Vi - lág - nak raj - tad dü -
 3)
 hős - sé - ge; De nem hágy (ZÉ - gyen - ben KRIS - tus ő Fel - sé - ge.

Az 1774-iki zolt. függ. és az 1778-iki debr. é. k. dallamának főbb eltérései:

A Hofgreff-gyűjtemény aszimmetrikus dallamából ezekben a verziókban szimmetrikusan tagolt 12-es dallam lett. Változata a 6. sz. Felvette (magyar vagy cseh forrásból?) a 17. század óta megjelenő Transcius-féle tót e. k. is innen a dunántúli ág. ev. egyházker. uj é. k.-e (Dallamos Könyvecske, 4. kiad. 47a sz.) „Mit bizik e világ“ szöveggel.

ISAC PATRIARKA-
NAC SZENT HAZASSAGAROL
valo Bép Hiftoria.Gen. 24.

Batizi András
1546
L b) [24.1.]

1)

Re - gi nagy ű - dő - ben az viz ő - zen v - tan,
mi - kor száznyoleczuan het eß - ten - dő el - mult va - la,
va - la egy bent at - tya hogy kit az vr If - ten,
az nagy Ab - ra - ham - nac fel ne - ueß - te - tet va - la.

4) ered.

RMKT. II. 113. Mátray 14-15. - A 2. sz. dallam változata.

10.

AZ ISTENFELŐ ELE-
AZAR PAPROL ES
Az KEGyetlen anti-
ockus kiralyrol valo
Hiftoria. 2. Machab. 6.
Névtelen 1546.

AZ HOLOFERNES
ES IVDIT ASZSZONY
Hiftoriaia
Tarjay (Sztárai) Mihály
1552.

[Ee 4 (szatlan)a] - Ec 4b) [350.1.]

[n 3 a] - n 3 b) [228.1.]

Névtelen: Re - gen O tőr - ueny - ben va - la le - ru - fa - lem - ben,
Sztárai: Re - gi nagy ű - dő - ben va - la Af - sy - ri - a - ban,
egy ha - tal - mas ki - raly ő nagy kevel - sé - gé - ben, hogy ki az fi - do - kat
egy ha - tal - mas ki - raly olynagygazdagfa - ga - ban ki mind ez vi - la - got
mind ő - le - tij va - la ő nagy ke - men - sé - gé - ben.
ho - dol - tat - tya va - la, nagy ha - tal - maf - fa - ga - ban.

RMKT. II. 317. ill. V. 140. Mátray 50-51. ill. 32-33. A Balassi-forma első, em-
brionális megjelenése a magyar zenében és irodalomban. A dallam későbbi nyo-
mai: Kájoni-kód. 7b-8a lev. Balassi B. szöve.: *Bocsásd meg Uristen, ifjuságomnak*
vétkeket (I. Irodalomtört. Közl. 1909. 288-89); a Cantus Catholici-ban háromszor: *I-*
mádlak tégedet, láthatatlan Istenség (1651: 94. 1675: 137. 1703: 194. 1738, 1792:
170. Bogisich, Óseink buzgósa 1897. 71.), Szt. Mária Magdolnáról: *Oh nagy szere-*
tetnek fel-gerjedt tüzes lángja (1651: 144. 1675: 240-41. 1703: 295-96. 1738,
1792: 263. Bogisich, Óseink buzg. 1897. 112.) és *Boldogok az kiknek undok vétkei-*
nek sebet az Ur bé-fedte (Balassi-strófává kibővült alak, amennyiben az első két dal-
lamsor első fele megismétlődik; 1651: 166. 1675: 158. 1703: 214. 1738, 1792: 189.). A
kolozsv. ferences zárda 1741-ben lezárt kézirat osz. énekgyűjt. 16b) [sztlan] 1.:
Imádlak tégedet. Szentés Moyzes kézirat osz. gyűjt (1774) kétszer: *Imádlak tégedet*
(24a) és bővített formában: *A felséges Isten* (15b). 1751-iki kolozsv. é. k. 75. 1761: 84-
85. 1778: 187-88. 1774-iki debr. zsolts. függ. 9. sz. 1778-iki debr. é. k. 94-95.: *Oh én két*
szemeim, ti az Urra nézzetek. Ujfalvy-féle halottas é. k. 18. századi kótás kiadásai-
ban kétszer: *Megszabadultam már én a testi haláltól illa terhes gondoktól* (1550-ből
eredő szöve.; 1769-iki nagyenyedi kiad. 4-5., 1791-iki debr. kiad. 5.) és *Bizonytalan vol-*
tát világ állapotjának. (1769-iki nagyenyedi kiad. 165., 1791-iki debr. kiad. 145-46.)
Losonczy-féle Halotti énekek újabb kiad. *Megszabadultam már én e gyarló világtól*
(1813: 99-100). Bozóky Mihály Katolikus kar-béli kótás énekeskönyvében eltorzí-
tott ritmusban: *Imádlak tégedet* (1797. 101). Kovács Márk: A keresztény kat. isteni
tisztetnek minden ágaira ki-terjedő é. k. III. (1842) 91.: *Ime megérkezett*.

A Cant. Catholici dallama. (1651: 94 stb.):

Ad Elevationem S. Hostiae.

10a)

I - mád - lak té - ge - det lát - ha - tat - lan Í - ten - lé - g, Kenyér lzi - ne
a - latt, el - rej - te - tett em - ber - ség, No - ha itt lé - te - det,
meg nē ta - pafz - tal - lya, em - be - ri ér - zé - keny - ség.

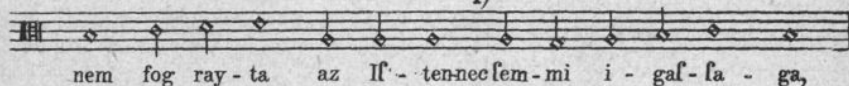
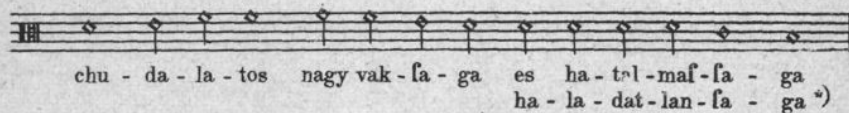
Az „Oh nagy szeretetnek” szövegű verzió eltérései (csak semibrevises és minimák szerepelnek):

1) 2) 3) 4) 5) Ered. hibásan e.²

L. Jénaki Ferenc: Kájoni János énekeskönyve és forrásai, Kolozsv. 1914. 74. és Ze-
nészeti Lapok V. 85. A melódiát ma is éneklí a nép, többnyire úgy, hogy a szöve. má-
sodik sorára (szekvencia helyett) megismétlí a dallam első sorát. Erre a dallamra
utal többek között Czeglédi Nyíri János, ill. Gyöke Ferenc Makkabeus-históriája
(I. Irodalomtört. Közl. 1915. 435.).

DE MALEDICTIO-
nibus. Deut. 28.

11.

Szkárosi Horvát András
1547.
G g 2a) [361.1]

1) Egy hang kiesett. 2) Sajtóhiba

helyett.

*) Kéziratos korrektúra.

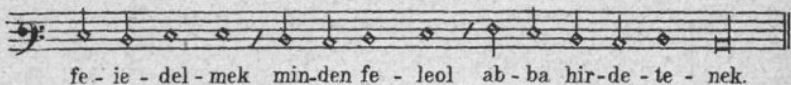
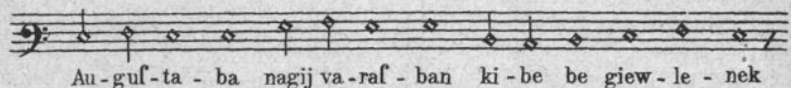
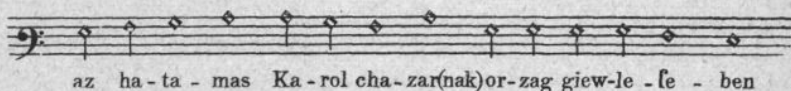
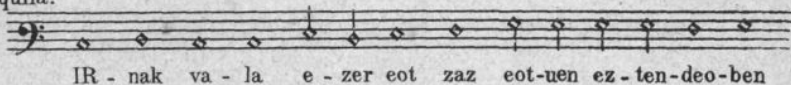
RMKT. II. 207. Mátray 52-53. Variánsa:

GONÓZ

11a)

AZZONYEMBEREK-
nek erkelchekroel vallo
aenekN. Muz. RMK. I. 313.
1550-52.

(Szabó K. RMK. I. 322.)

Kit zerze zebeni Ormpruft Chriftoff egij | kopot ebagnenek bozzufagara, kit | oztan
egij baratia kereffere | magijar nielure fordita. | Viennae Auftriae excudebat | Egidius
Aquila.RMKT. VI. 22. Mátray 62-63. L. még Magyar Könyvszemle 1905. 117. A szövegsorok
szótagszáma végig ingadozó: az 1. sor szótagjainak száma 13 és 16 között, a 2.-
ké 10 és 16 között, a 3.-iké 12 és 20 között(!), a 4.-iké 13 és 15 között váltakozik.
Érdekes a kiütőköző páratlan ütem: Armbrust éneke, jonikus lejtése révén (mely-
hez hasonló néhány újabb népies és népdalból is ismeretes) tkp. a régi magyar

X
metrikus énekek sorába tartoznék, valószínűbb azonban, hogy ez a lejtésforma egykorú német táncdalokból került át.

A dallam kezdetével rokon az az újabb (1800 körüli időre tehető) töredékes bejegyzés, mely az 1593-iki bártfai énekesk. akad. példányának (RMIr Q 294) 171. l-ján áll, a megf. szöveg alatt:

11b)

CZak te ben - ned W - ram If - ten va - gyon bi -
 zo - dal - munk, mert fem eg - ben fem az földön stb.

Utóbbi szövegről I. Jénaki F.: Kájoni J. énekeskönyve és forrásai, Kolozsv. 1914. 97. Nótajelzése Huszár Gál 1574-iki és Bornemisza 1582-iki énekeskönyvében „Dicsőséges Szt. Pálnak emlékezetiről” szóló ének dallamára utal; a fenti szöveggel viszont egész sor 16-17. századi ének idézi nótájául.

AZ LEVITAROL HISTORIA, MELYBEN LATTYUC MELY RETTÉNETES KÉPPEN

12.

az WR Iften az paraznafagot es egyeb gonof fertelmes chyelekedeteket meg büntet. Azokaert vegyuc esbünkbe magunkat es téryünc penitenciara. Iudicum 19.

Dési András
 1549.

(Y 4 [sztlan] b) - Za.) [119. l.]

Nagy loc bent i - ra - fo - kat ie - len - tet - tem,
 tanu - fa - gul ki - ket e - lőt - tek - be ve - tet - tem, de még egy - ről
 ingyen fem em - le - kébtű ker - lec vegye - tec ebt io ne - ven töl - lem.

RMKT. V. 42. Mátray 22-23. Szöveg és dallam divergálnak: eredetileg valószínűleg nem tartoztak egymáshoz és erőszakos párosításukban nagyrésze lehet a szerkesztői gondatlanságnak. A szövegben a 11-es sor uralkodó, a dallam szerkezete viszont 12-12-10-12 s ha feltesszük, hogy 3. sora kétszeres hangkettőzéssel számít, tiszta aszimmetrikus 12-esekből álló melódia van előttünk. Talán ezt igazolná, hogy Szkárosi Horvát András 12-es sorokból álló „Kétfele hit”-je élén Born. 1582-iki é.k.-ében (CXCVIII. l.) ezt a nótajelzést olvassuk: „Az Troia Notaiara. Avagy: Nagy loc bent Irafokrol emlek.” Ha ez utóbbi utalás Dési „Levita”-jára utal, úgy vagy tévedésen alapul, vagy arra céloz, hogy az itt közölt dallam valóban 12-esekből áll s így ritmus-rokona annak a szövegestül elvesztett Trója-melódiának, melyre már Fekete Imre „Sámson”-ja (1546) utal. Ezzel szemben Hunyadi Ferenc többször nótául idézett Trójai históriája (1569) 11-es sorokból áll, a Szentmártoni Bodó-féle „Tékozló fiu” (1628) pedig egy 13-as sorokból álló Trójai história dallamát kívánja. Úgy látszik tehát, hogy a 16-17. században háromféle Trója-dallam is ismeretes volt.

13.

Dési András: AZ IFFIV TOBIASNAC HAZASSAGAROL valo Hiftoria 1550.

L. a hozzátartozó jegyzetekkel együtt „Tinódi Sebestyén dallamai” c. publikációm (1929) 2-3. lapján.

PENITENCIARA IN- 14.
TŐ HISTORIA, ISTENNEC

IRGALmaságanac aianlafauai,
Manafsefről es Nabugodonozorról.
4. Regum. 21. es 2. Paral. 33. es Daniel Prophetabol.

Névtelen
(1553 előtt)
[x3a]-x3b) [292.1]

Rette-ne-tes il-ten-nec nagy ha-rag-ya, kic nem fé-lic e-ről-ten la-nyargattya,
de meg olyan mint az kegyelmes atya, kic meg tér-nec ef-meg-hozza fo-gad-gya.

RMKT. VI. 75. Mátray 38-39. Régi kéziratoss lapszél-jegyzet a Prudentius-féle, „Jam moesta quiesce querela“ melódiáját jelöli meg a szöveg dallamául(?). Nótául idézi Bogáti Fazekas 51. zsoltára és az 1593-iki bártfai é. k. „Uram Isten ki igértél oltalmat“ kezd. éneke. Szövegének nótajelzése Bornemisza 1582-iki é. k. ében. „Az Bihar Váradi b. Király Notaiara“ (v. ö. RMKT. VI. 315.; utóbbi dallam, mint az eltérő ritmus tanúsítja, nem lehet azonos a „Salve benigne Rex Ladislac“ nótájával, melyre Bornemisza más helyen utal; v. ö. RMKT. I. 1921. 223. s. köv., 502-3., valamint Dankó, Vetus Hymnarium 1893. 392-96.).

IEREMIAS PRO- 15.
PHETA SIRALMAS
PANASZOLkodafajnac
5. Rebe énekbe berzetet.

Névtelen
(1553 előtt)
[y4 (szatlan)a]-y4 (szatlan)b) [302.1]

Em - le - kez - zol mű tőr - ti - nec v - ram mű eret - túnc,
[raj - tunk]
es tekinch meg mely nagy bi-da-lomban mű vagyunc, mind bűnünkert v -
ram tő-led of - to - ro - aß - túnc, a - zert búkség é - yel nappal hozzád ki - al - túnc.
[töröbstatunc] [kialtnunc]

RMKT. VI. 82. Mátray 40-43. Ugy látszik, cseh eredetű dallam: I. Kancional čili kniha duchovních zpěvů II. (V Praze 1864) 660., Český Lid. I. 1892. 260. Zahn, Die Melod. der deutschen evang. Kirchenlieder I. 1631. 2037 IV. 7432. V. 8183. 8521. sz. Megvan némi eltérésekkel a 18. századi ref. énekeskönyvekben, így az 1751-iki kolozsv. é. k. 366. lapján, sajátos fríg fordulattal:

15a) stb. (Minden sor 7. és 8. hangja semibrevis.)

1761-iki kolozsv. é. k. 409. 1778-iki depr. é. k. 366. Ujabb a dunántúli ág ev. egyházker. énekeskönyvében (Dallamos Könyvecske 4. kiad. 20. sz.) A 3. dallamosor értelmetlen minimáinak ezekben a későbbi verziókban nincs nyoma. - Szövegének nótajelzése a 16. században (Born. 1582, Bártfai é. k. 1593): „Magyar nyelven Mátyás vala az predicator“ (Dévai Biró Mátyásról szóló elveszett históriás ének?), a 18. században (Uj zengedező mennyei kár 1770): „Magasztallak én Istenem Uram“ (Csemeki Máté szövé, I. RMKT. VI. 317.).

AZ HAROM ISTEN-
FELŐ FIRFIAKRÓL

16.

KIC AZ IGAZ hitnec vallafa miat
az égő kőmentzebe vetettenec
de Iftentől meg tartattanac. Dan. 3.

Névtelen
(1553 előtt)
z 3 a) [307. l.]

Il - lic em - le - kez - nűnc re - gi O tör - veny - ről,
Ba - bi - lo - ni - a - nac az ő ki - ral - lya - rol,
(#)
es If - ten - nec ha - tal - ma - f - sa - ga - rol.

RMKT. VI. 89. Mátray 44-45.

AZ BABILONIA-
BELI BEEL ES
SARKANY BALVA-
ny Iftenekről valo Hif-
toria. Daniel. 14.

17.

Töredék
(1553 előtt)
Cc 2 b) [330. l.]

Re-gen ez va - la O törvényben, Babilonianac or - ba - ga - ban,
mint meg ir - ta Daniel Propheta ő könyuenec tijezen negyedic rébében.

RMKT. VI. 96. Mátray 48-49. Dallam és szöveg divergálnak (szöv.: 9-10-10-12, később főként 9, dallam: 3×8-10); eredetileg, úgy látszik, nem tartoztak össze, hanem a gyűjtemény szerkesztője applikálta jól-rosszul egymáshoz.

Helyénvalónak látom itt, hogy 1929-ben kiadott Tinódi-dallampublikációm jegyzetszövegeit több pontban helyesbítsem, illetve kiegészítsem: a 2. l. 11. sorában és helyett kettőspont olvasandó (az itt megemlített két költemény: egy és ugyanaz); Tar Benedek szövegét l. RMKT. II. 153. – 22. l. A „Légy irgalmas” kezd. szöveg Szegedi Lajosé (RMKT. VIII. 6.). – 23. l. A „Szigetvár veszéséről” (1566) nótajelzéséhez fűzött megállapítás téves, minthogy a „Szertelen veszedelem” nótajelzés nyilván „Turi György halálá”-ra (1571) utal, tehát utólagos. Ugyanitt az utolsóelőtti sorban 24. helyett 23. olvasandó. – 25 l. 10-11 sor. A „Báthori Gábor históriájá”-nak szerzője Szekfű Gyula szerint Laskai János (vagy talán Miskolczi Pásztor István), a latin verzió Szenci Molnár Alberttől ered (v. ö. Szekfű Gy.: Adatok Szamosközy I. tört. munkáinak kritikájához 1904. 77-88. Dézsi L.: Magyar tört. tárgyú szépirodalom 1927 21.). – 34. l. 6. sor. 5. helyett 15. olvasandó.

Függelék.

A Balassi-strófa főbb ritmikai alakjai a régi magyar zenében

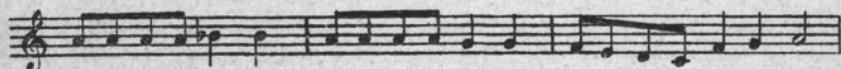
Megjegyzés. Az eredeti kótaértékeket, közös, összehasonlítható ütemegység kedvéért, felükre illetve negyedükre redukáltuk s a régi kulcsokat maiakkal helyettesítettük. A közlőtől eredő kiegészítések zárójelben állnak.

$$1) \underline{3 \times (4+2-4+2-4+2+1)}$$

L. a Hofgreff - dallamok 10. számának jegyzetét, továbbá: *Kodály* Zoltán, Magyar népzene V. 1931. 25. sz.: „Magos kősziklának”; az „El tévedtem mint juh” kezd. 17. századi ev. egyh. ének 18. századi dallamát: *Kapi Gy.*, Korálkönyv 1912. 256. sz. és Dunántúli ev. egyházker. é. k. dallamos könyvecskéje 4. kiad. 65. sz., a dallamról *Prot. Szemle* 1928. 163.; *Cant. Cath.* 1651. 112. (1675, 1703, 1738, 1792, *Bozókya* 1797, *Bogisich*: Őseink buzg., *Zsaskovszky*: Énekkönyv):

Ó di-cső-ültszép kincs, kibengyarlóság nincs s nemis fér-het ső-tét-ség.

Jessze tör-zsö-ké -ből kelvéns ke-be-lé -ből, le-vél bol-dog fé-nyes-ség.

É-kes csil-la-gok -kal, napp-al és a hold-dal te-kén-te-tes di-cső-ség.

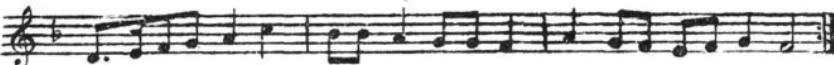
U. o. 165. „Meg ne fedj engemet” szöve. (3/4-es ritmizálásban közli *Bozókya* M. Jól meghalásra serkentő magyar egyházi é. k.-e 1806. 79.) és 4×19-re bővült formában a 175. lapon, *Sztárai* „Szent Dávid próféta” kezd. énekének dallamaként L. „A XVII. század magyar főúri zenéje” c. dolgozatomban 1928 69.-71. lapját.

1a) Redukált típus: 4+2-4+2-3+3+1 ||Cant Cath. 1675. 197. (1703, 1738, 1792). *Nyéki Vörös Mátyás* szövé.

{ I - gaz - ság - sze - re - tő já - rulj e - lő tén - tád - dal:
(te tu - dós szám - ve - tő,

Fi - ze - tés - t nem szá - nok, csak a - mit ki - vá - nok, jed - zed - gesd fel pennád - dal.

2) 4+2-3+3-3+3+1 || 3+3-3+3-3+3+1Kájoni- és Vietórisz-kódex: Tegnap gróf halála mint megszoromita (1660-70 körül; 1. *Szabolcsi: Probleme der alten ung. Musikgesch. 1926. 23-24.*):

Felvinczy, Comico-
trag. 1693. V. 1.:

{ A - mint én ér - tet - tem, e - szem - ben ügy - vet - tem, Meg - jöt - tek a kö - ve - tek.
(De hallottam oly szót, a - mely - ből sem - mi jót Ugyan nem re - mél - he - tek.

{ Rossz - tat be - szélt Ty - mós, Én is méltán le - he - tek.
(Az - ért eb - ből gya - nós

3) 3 x (3+3-3+3-3+3+1)a) *Misztótfalusi Kis Miklós: Siralmas Érek* 1697.

{ Ha meg - so - ka - so - dik A bűn - meg - ra - ko - dik Föld - szí - ne go - nosz - ság - gal;
(Az i - gaz i - té - lő, Személy - nem - te - kin - tő

Je - ho - va nagy ha - rag - gal Szé - kit le - té - te - ti

I - té - le - tet ten - ni Szőr - nyű bosz - szu - ál - lás - sal.

b) Bővített típus: 3+3-3+3-3+3+1 :|| 3+3+1-3+3+1-3+3+1

Bozókly Mihály: Kat.karbéli kótás é.k.1797. 94. (Bogisich: Őseink buzg.):

{ Is - ten - ség mély - sé - ge, Le - kek é -
{ Drá - ga lel - ki - iz - zel, meny - nye - i

des - sé - ge e szín - be rejt - ve va - gyon.
szent méz - zel itt bő - vel - ke - dik na - gyon.

Min - den te - rem - tett ál - lat, menny - ben, föl -

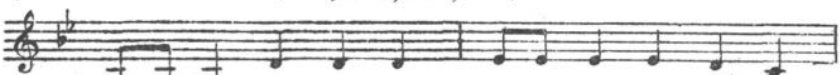

dön s föld a - latt, hát en - nek ál - dást mond - jon.

(J. Crüger „Jesu meine Freude“ szövegű koraldallamának [1653] eltérő ritmizálású rokona.)

4) Rendszeres 3+3 és rendszeres 4+2 közt ingadozó tagozódással.

a) Cant Cath. 1651. 181. (1675, 1708, 1788, 1792):

{ Te - rem - tett ál - la - tok: min - den al - kot - má - nyek,
{ Az U - rat áld - já - tok, fel - ma - gasz - tal - já - tok,

Is - ten - nek szép mun - ká - i, Minden ál - la - to - kon,
mél - tó ő - tet di - csír - ni.

most és min - den - ko - ron il - lik fel - jebb ál - lat - ni.

b) Ujfalvy-felé Halott temetéskorra való énekek nagyenyedi kótás kiad. 1769. 195. (♩)

Em - lé - kez - zél, kér - lek, oh em - be - ri ál - lat, jö - ven - dő dol - ga - id - ről,

I - té - let nap - já - ra fel - tá - ma - dá - sod - ról

ske - mény szá - ma - dá - sod - ról, A Krisztus Jé - zus - nak,
meny - nye - i ki - rály - nak föld - re le - szál - lá - sá - ról.

(V.ö. az 1. példával, melynek talán elváltozott derivatuma.)

Ugyanannak debreceni kótás kiad. 1791. 172-73. (1796, 1807, 1811):

{ Em - lé - kez - zél, kér - lek, oh ha - lan - dó em - ber,
I - té - let nap - já - ra fel - tá - ma - dá - sod - ról
jü - ven - dő dol - ga - id - ról, A Krisz - tus Jé - zus - nak,
ske - mény szá - ma - dá - sod - ról,
meny - nye - i ki - rály - nak föld - re le - szál - lá - sá - ról.

c) Énekelte Balogh Dezső 46 éves gazda Görbő-Pincehelyen (Tolna) 1925. (Köz - lő feljegyzése; szö. már Szentes M. 1774-iki kéziratában, más dallammal.)

{ A fel - sé - ges Is - ten, ki la - kik menny - ég - ben,
Szent fi - át ha - lál - ra, drá - ga vált - sá - gá - ra
az em - bert úgy sze - ret - te: Mennyből le - kül - döt - te,
tő - le nem ki - mél - let - te.
Má - ri - a mé - hé - ben tes - tünk - ben öl - töz - tet - te.

d) Török Pálóczi Horváth Ádám: Ötödfélszáz Ének 1813, 1814. 252. sz. A zárjeles fermatákkal jelölt nyújtásokra a két kézirat nem utal eléggé egyértelműen.

{ Zöld - er - dők harmatját, pi - ros csizmám nyomát hó - val le - pi be a tél,
A ma - gas he - gyeken, ki - et - len bér - ce - ken fúj - do - gal a hi - deg - szél.

R 1956

